

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІДПРИЄМСТВА: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ОЦІНКА

Важливою умовою успішної діяльності підприємств, особливо в умовах нестабільної економіки, є оптимізація зобов'язань, які виникають у наслідок минулих подій. Зобов'язання є однією зі складових звіту про фінансовий стан та формують фінансові ресурси підприємства з ціллю фінансування операційної, інвестиційної, фінансової діяльності. Заборгованість за зобов'язаннями у майбутньому повинна бути погашена шляхом передачі кредиторам або певних активів, або певних послуг. Отже, зобов'язаннями можна вважати вимоги кредиторів стосовно активів підприємства. Порядок фінансового обліку про зобов'язання підприємств та розкриття інформації у фінансовій звітності регламентується П(С)БО 11 «Зобов'язання». Відповідно до П(С)БО 11 зобов'язання - заборгованість підприємства, яка виникає у наслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [1].

МСБО 37 свідчить про те, що забезпечення також визнається зобов'язаннями з невизначеним терміном або сумою, оскільки такі зобов'язання є теперішньою заборгованістю та ймовірно для його погашення необхідно буде витратити ресурси, які втілюють в собі економічні вигоди [2].

Взагалі заборгованість та розрахунки зводяться до одного поняття «зобов'язання», оскільки розрахунки виникають за зобов'язаннями, відповідно зобов'язання впливають з розрахунків, а отже заборгованість є зобов'язанням і навпаки. Необхідно визначити місце кожного з понять і встановити зв'язки між ними.

Так, зобов'язання мають більш масштабний характер, проникають у всі сфери діяльності підприємства, виникають з моменту прийняття певного рішення, однак не всі зобов'язання можна вважати дійсними. При прийнятті рішення щодо практичної реалізації зобов'язання, коли передбачено обмін ресурсами, а також набуття юридичного статусу, воно є фінансовим. Виконання фінансового зобов'язання здійснюється через систему розрахунків, які виникають (припиняються) в момент руху певних ресурсів (можуть бути товари, роботи, послуги, грошові кошти). Стан розрахунків у момент їх існування можна вважати або дебіторською або кредиторською заборгованістю для певних учасників. Заборгованістю і є стан розрахунків за фінансовими зобов'язаннями на будь-який момент часу.

Кредиторами є юридичні та фізичні особи, яким підприємство у наслідок минулих подій заборгувало певні суми грошових коштів (їх еквівалентів) або інших активів. Відповідно кредиторська заборгованість – тимчасово залучені суб'єктом грошові кошти у тимчасове користування і які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі.

Кредиторська заборгованість класифікується на:

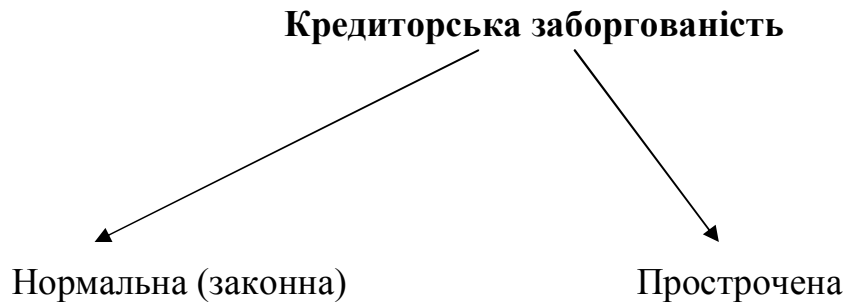

Рис. 1. Класифікація кредиторської заборгованості

Нормальна кредиторська заборгованість виникає у межах діючих термінів її оплати, тоді як простроченою вважається та, що не погашена у визначений термін. У цивілізованому суспільстві, при стабільній законодавчій базі, кредитор, при невиконанні позичальником у відповідні терміни своїх кредитних зобов'язань може подати на нього позов у судовому порядку та вимагати разом з поверненням боргу, ще й відшкодування збитків. При невиконанні позичальником рішень суду щодо сплати заборгованості, останній оголошує боржника неплатоспроможним та застосовує механізм банкрутства, який є одночасно механізмом вибору ефективного власника і засобом запобігання ланцюговій реакції розповсюдження неплатежів між суб'єктами господарювання. Однак, у періоди глибоких економічних проблем механізм банкрутства у повній мірі не виконує своїх функцій, а тому через несприятливі обставини неплатоспроможними стають підприємства з абсолютно позитивною репутацією та ринком споживачів. В такий ситуації банкрутство та кредиторська заборгованість набувають масового характеру, відбувається процес згортання виробництва, зменшення доходів населення, рівня споживання суспільства, скорочення кількості робочих місць. Така ситуація виникла в Україні у 90 – х роках.

Правовова категорія дебіторської заборгованості – це частина майна підприємства та предметом обов'язкових взаємовідносин між підприємством та його кредиторами. Підприємство користується та певний період часу володіє кредиторською заборгованістю, однак, повинно виплатити

або повернути частину майна кредиторам, які мають право вимагати цієї процедури [4, с. 78].

Кредиторська заборгованість має двоїсту юридичну природу: з однієї сторони в якості частини майна, що належить підприємству з правом володіння або навіть правом власності щодо отриманих позичкових коштів (ресурсів), визначених родовими ознаками, с другої сторони – це об'єкт зобов'язальних правовідносин, інакше кажучи, борги організації перед кредиторами, особами, які уповноважені здійснювати стягнення, витребування з підприємства зазначеної частини майна.

Можна стверджувати, що кредиторську заборгованість можна б було визначити як частину майна підприємства або предметом боргових зобов'язань підприємства, а отже дебітором (боржником) щодо уповноваженої особи – кредитора і підлягає відображенню в балансі (звіті про фінансовий стан) у вигляді боргів підприємства [3, с. 49]. Напрошується висновок, що об'єктом фінансового обліку необхідно вважати саме розрахунки, як первинну операцію, результатом якої є формування об'єктів фінансової звітності, тобто кредиторської та дебіторської заборгованості і як вони можуть вплинути на результат діяльності підприємства, а також прийняття управлінських рішень.

В даний час на управлінні дебіторською і кредиторською заборгованістю приділяється досить багато уваги. Підприємство повинно враховувати протилежні цілі. З однієї сторони максимально користуватися залученими коштами, з іншої найшвидше отримати власні оборотні кошти. Враховуючи сутність розрахункових операцій кожне підприємство є одночасно і дебітором, і кредитором. Тобто, кожна розрахункова операція генерує різні, переважно суперечливі цілі своїх суб'єктів. Це свідчить про те, що політика управління дебіторською та кредиторською заборгованістю на підприємстві має проводитися у взаємозв'язку та взаємоузгодженості. І такою спробою можна вважати політику управління грошовими потоками підприємства. Оскільки рух грошей на підприємстві може мати як позитивне так і від'ємне значення, сам по собі він відбуватися не може або представляти відокремлену самостійну операцію. Формуючи політику управління грошовими потоками підприємства не можливо не враховувати розрахункові операції, які також мають суттєвий вплив на грошові потоки. Розрахункові операції є об'єктами фінансового менеджменту, вивчення яких дає можливість виявити резерви підвищення ефективності фінансової політики підприємства, факторів впливу не лише на результати діяльності, а й ще формування грошових потоків.

В умовах нестабільної економіки працюють ряд підприємств, діяльність яких можлива лише зобов'язанням за розрахунками з постачальниками. Не маючи власного капіталу, підприємство бере в кредит або під реалізацію товар та отримує прибутки, фактично ні чим не ризикуючи. Зо-

бов'язання за розрахунками з постачальниками та підрядниками має суттєве значення в системі управління діяльністю підприємства, оскільки приймаючи відповідні стратегічні або тактичні рішення, керівник, в першу чергу здійснює аналіз зобов'язань, з метою визначення фінансової стійкості, платоспроможності, в кінцевому підсумку прибутковості.

Згідно чинного законодавства або статуту певного підприємства виникає обов'язок щодо оплати зобов'язання при умові отримання активу (або попередньої оплати за актив).

У звіті про фінансовий стан зобов'язання підприємства зобов'язання відображається при наявності теперішньої заборгованості внаслідок минулих подій та при наступних умовах (рис. 2).

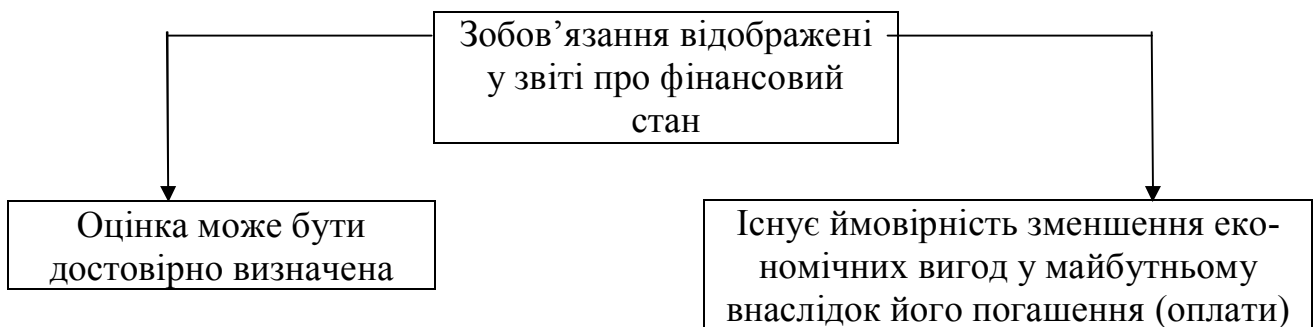

Рис. 2. Умови визнання зобов'язання

Визнання зобов'язання для підприємства обумовлює відтік у майбутньому грошових коштів або інших активів. Під час господарської діяльності на підприємстві можуть виникати випадки, коли в результаті погашення одного зобов'язання може виникнути інше (розрахунки за виданими векселями).

Окремі види зобов'язань можуть бути конвертовані в капітал (підприємство емітувало облігації та розмістило їх, а тримач облігацій прийняв рішення конвертувати їх в акції, при умові, що можливість такої конвертації була визначена при їх емісії). Тоді відтік економічних вигод здійснюється в момент виплати дивідендів новим акціонерам (при умові виплати дивідендів).

Конвертування зобов'язань у капітал здійснюється за умови, якщо відпадає необхідність їх сплачувати (кредитори підприємства збанкрутували або минув термін позовної давності кредиторської заборгованості), тоді сума такої кредиторської заборгованості визнається у складі доходів, які збільшують розмір власного капіталу.

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» класифікують таким чином (рисунок 3).

Рис. 3. Класифікація зобов'язань відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання»

У звіт про фінансовий стан зобов'язання оцінюються:

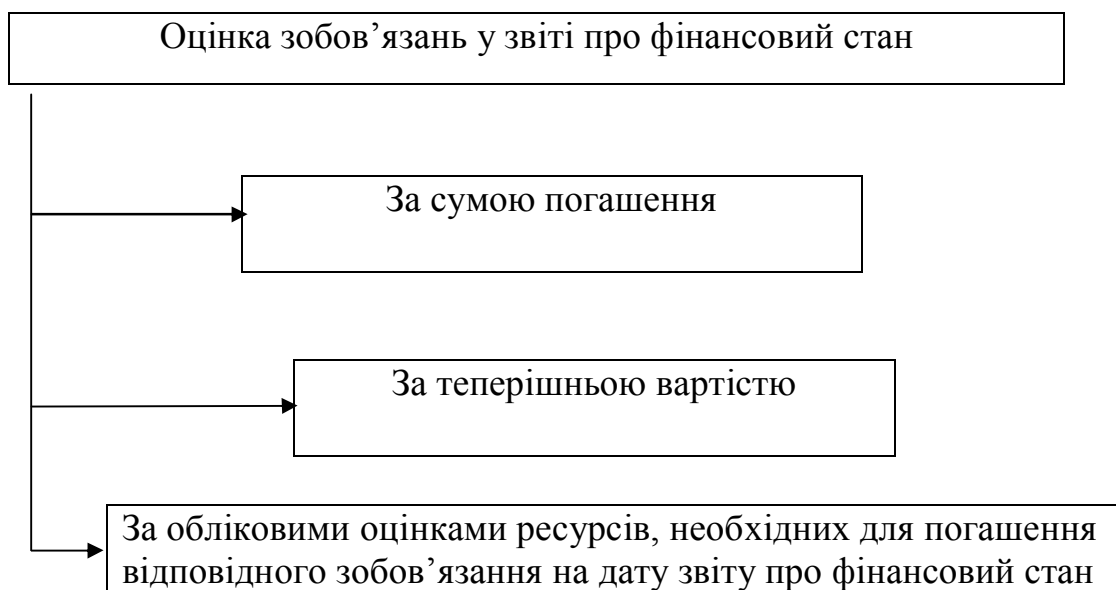

Рис. 4. Види зобов'язань

При отриманні підприємством довгострокового кредиту або укладенні договору щодо фінансової оренди, частина його довгострокових зобов'язань, а іноді вся сума зобов'язань, яку необхідно сплатити протягом дванадцяти місяців з дати звіту про фінансовий стан, має бути перекваліфікована у поточне зобов'язання.

Використана література:

1. П(С)БО 11 “Зобов’язання”// [Електронний ресурс]-режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua>
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності // – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mia.kiev.ua/ua/books/165-ifs-2012.html>
3. Дмитренко О. Розрахункове зобов’язання - правова форма розрахункових відносин / О. Дмитренко // Юридична Україна. - 2009. - № 9. - С. 49-54.
4. Вечірко І. О. Проблеми проведення розрахунків з кредиторами в процедурі розпорядження майном боржника / І.О. Вечірко // Санація та банкрутство. - 2008. - С.78-81.

*Данилюк Ірина,
студентка групи РКМ-51*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ МАСОВИХ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

В умовах стрімкої глобалізації всіх економічних процесів проблема підвищення прозорості діяльності підприємств та контролю за їх грошовими потоками вважається найбільш актуальною.

Перспективний напрямок для розв’язання даної проблеми – участь підприємств у впровадженні масових безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток. Будь-яке підприємство, яке має стратегічні плани розвитку та підтримання конкурентної позиції на ринку, створює комплексний сервіс для своїх споживачів, зокрема, забезпечує можливість розрахунків за товари чи послуги у безготівковій формі з використанням платіжних карток.

Питанням розвитку системи безготівкового обслуговування за допомогою платіжних карток присвячені роботи Ф. Бутинця, В. Кетечкова, В. Коваленко, Є. Терехової, О. Шевчук, Н. Шульги, Я. І. Чайковського, та ін.

Разом з тим, залишається чимало невирішених питань у сфері теоретичних та практичних аспектів розвитку вітчизняного ринку платіжних карток, зокрема, створення умов для масового використання карток за їх цільовим призначенням – для розрахунків шляхом розширення терміналізації торгшвельних точок.